

Norma par sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu neatbilst Satversmei

2015. gada 16. aprīlī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2014-13-01 „Par Civilprocesa likuma 635. panta sestās daļas, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam un trešajam teikumam”.

Darba devēja tiesības atgūt bez tiesiska pamata piedzītos naudas līdzekļus ir ierobežotas tiktāl, ka var uzskatīt, ka šīs tiesības ir atņemtas pēc būtības

Apstrīdētā norma

Civilprocesa likuma 635. panta sestā daļa: „Lietās par [...] darba samaksas piedziņu [...] sprieduma izpildīšanas pagrieziens pieļaujams, ja atceltais spriedums pamatots uz prasītāja sniegtām nepatiesām ziņām vai uz viņa iesniegtiem viltotiem dokumentiem.”

Augstāka juridiskā spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais un trešais teikums: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. [...] Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu.”

Lietas fakti

Lietā apvienotas divas lietas, kas ierosinātas pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „RMB One” un sabiedrības ar ierobežotu atbildību „DNB līzings” konstitucionālajām sūdzībām. Abiem uzņēmumiem ir bijuši strīdi ar darbiniekiem par darba līguma uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu un atlīdzības par darba piespiedu kavējuma laiku piedziņu. Pirmās instances tiesas darbinieku prasības apmierināja un noteica, ka spriedumi izpildāmi nekavējoties, izmaksājot darbiniekiem atlīdzību par darba piespiedu kavējumu. Apelācijas instances tiesas šos spriedumus atcēla.

Civilprocesa likums citastarp regulē situācijas, kad izpildītais spriedums vēlāk tiek atcelts, proti, atbildētājam ir tiesības saņemt atpakaļ visu, kas no viņa ir nepamatoti piedzīts

(sprieduma izpildīšanas pagrieziens). Tomēr atbilstoši apstrīdētajai normai lietās par darba samaksas piedziņu darba devējs var piedzīt no darbinieka nepamatoti samaksātos naudas līdzekļus tikai tad, ja darbinieks ir sniedzis tiesai nepatiesas ziņas vai viltotus dokumentus. Šā iemesla dēļ apelācijas instances tiesas noraidījušas sūdzību iesniedzēju lūgumus par spriedumu izpildīšanas pagriezienu.

Šāds regulējums, pēc konstitucionālo sūdzību iesniedzēju domām, nepamatoti ierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu, jo atbildētājs nevar panākt sev labvēlīga taisnīga sprieduma izpildīšanu, bet prasītājs, kura prasība ir noraidīta, varot nepamatoti iedzīvoties uz atbildētāja rēķina.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesību uz taisnīgu tiesu saturu

Satversmes tiesa norādīja, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma citastarp izriet valsts pienākums nodrošināt tiesas nolēmuma izpildīšanu, proti, bez tiesas sprieduma efektīvas izpildīšanas garantijām pārējie taisnīgas tiesvedības principi zaudē savu jēgu. [11]

Satversmes tiesa vispirms vērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. [12] Tiesa atzina, ka apstrīdētā norma ierobežo tiesības uz tiesas sprieduma efektīvu izpildi [13.3].

Par pamattiesību ierobežojuma konstitucionālītāti

Lai noteiktu, vai pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesa pārbaudīja:

- 1) vai ierobežojums ir noteikts ar likumu,
- 2) vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis,
- 3) vai ierobežojums ir samērīgs, proti, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem līdzekļiem, kas mazāk ierobežotu personas tiesības un likumiskās intereses, un visbeidzot – vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu. [14, 17]

Izskatāmajā lietā nebija strīda par to, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. [15] Satversmes tiesa norādīja, ka ierobežojumam ir leģitīms mērķis – darbinieka tiesību aizsardzība. Darba tiesiskajās attiecībās darbinieks tiek uzskatīts par sociāli vājāko pusi, kam papildus nepieciešama īpaša tiesiska aizsardzība. [16]

Vērtējot ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, proti, apstrīdētā norma gādā par darbinieka tiesību aizsardzību, [18] un šo mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem [19.2].

Tomēr Satversmes tiesa secināja, ka **labums, ko** līdz ar darbinieku tiesību aizsardzību **iegūst sabiedrība, ir mazāks par personas – darba devēja – tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.** [20.4]

Likumdevējs tiesību aktos, kas regulē tiesvedību lietās par darba strīdiem, darbiniekam kā personai, kurai nepieciešama īpaša tiesiska aizsardzība, paredzējis virkni dažāda rakstura papildu tiesību. [20.1, 20.2] Iepretim šīm darbiniekam piešķirtajām īpašajām procesuālajām garantijām darba devēja tiesības uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu ir atkarīgas vienīgi no tādiem apstākļiem, kurus darba devējs nevar ietekmēt, proti, no tā, vai darbinieks ir sniedzis tiesai nepatiesas ziņas vai iesniedzis viltotus dokumentus. Darba devēja tiesības atgūt bez tiesiska pamata piedzītos naudas līdzekļus ir ierobežotas tiklīdz, ka var uzskatīt, ka šīs tiesības ir atņemtas pēc būtības. Apstrīdētā norma nelīdzsvaro no taisnīgas tiesas jēdziena izrietošās tiesības uz sprieduma efektīvu izpildi, no vienas puses, un darbinieka tiesību saņemt nepieciešamos iztikas līdzekļus aizsardzību, no otras puses. [20.4]

Tādējādi Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu **par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.**

Par spēka zaudēšanu

Satversmes tiesa atzina, ka konkrētajā situācijā likumdevējam ir dodams laiks, lai, ņemot vērā normatīvo aktu sistēmu, izvērtētu, kā vislabāk līdzsvarot darba devēja un darbinieka tiesības. Tādēļ Satversmes tiesa noteica, ka apstrīdētā norma zaudē spēku **2015. gada 1. novembrī.** Savukārt attiecībā uz konstitucionālo sūdzību iesniedzējām norma zaudē spēku no sūdzību iesniedzēju pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā oficiālās publicēšanas dienā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Līna Kovalevska

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Lina.Kovalevska@satv.tiesa.gov.lv

67830748, 29813216